

Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakının Onuncu Yılında Türkiye'deki Kırım Tatarlarının Anavatan Kırım Algısı

Nuri Kavak*

(ORCID: 0000-0002-9216-8163)

Makale Gönderim Tarihi

11.12.2023

Makale Kabul Tarihi

29.12.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Kavak, N., "Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakının Onuncu Yılında Türkiye'deki Kırım Tatarlarının Anavatan Kırım Algısı", *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 5/2 (Aralık 2023), 218-237.

APA: Kavak, N. (2023). Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakının Onuncu Yılında Türkiye'deki Kırım Tatarlarının Anavatan Kırım Algısı. *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 5(2) (Aralık 2023): 218-237.

Öz

Ukrayna, SSCB'nin dağılmasından sonra NATO ve AB'nin jeopolitik ve jeostratejik operasyon sahası haline gelmiştir. Rusya'yı kuşatmak ve SSCB'nin bakiyesi devletlerin üçüncüsü büyük toprak sahibi Ukrayna'yı batı dünyasına eklemek üzerine geliştirilen genişleme siyaseti, nihayetinde Rusya-Ukrayna Savaşı ile son noktaya ulaşmıştır.

Ukrayna'da 21 Kasım 2004 tarihinde gerçekleşen seçim sonrası toplum Batı ve Rusya yanlısı olarak ikiye bölünmüştür. Seçimde hile olduğu iddiası ve sonrasındaki meydan gösterilerine rağmen Rus yanlısı Viktor Yanukovic Cumhurbaşkanı olmuştur. Onun uzun süren iktidarı sürekli meydan

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, nurikavak1453@gmail.com.

Prof. Dr., Sinop University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History.

gösterileriyle ve büyük oranda çatışmalarla geçmiştir. Nitekim 24-28 Kasım 2013 tarihleri arasında meydanlardaki gösterilerde göstericilerle güvenlik güçlerinin arasında yaşanan çatışmalar adeta iç savaşı andıran bir manzara ortaya çıkarmıştır. 20 Ocak 2014 tarihinde Rus yanlısı Kırım Parlamentosu, AB yanlılarının iktidara gelmesi durumunda Kırım'ın bağımsız olacağını ve Ukrayna'ya asla bir daha teslim edilmeyeceğini ilan ederek sorunu Kırım coğrafyasına taşımışlardır. Bu gelişmelerle başlayan süreç Rusya'nın Kırım'ı işgaliyle sonuçlanmıştır.

Bugün, Rusya'nın Kırım'ı işgalinin üzerinden on yıl geçmiştir. İşgalin etkisi, Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarlarının belleklerinde hala devam etmektedir. Bu makalede yirmi soruluk bir anket çalışması ile geçen on yıla rağmen Kırım Tatarlarının Kırım coğrafyası ile organik bağları ve işgale karşı tutumları hakkında beyanları alınarak anavatan algılarına dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırım, Kırım Tatarları, Ukrayna, Rusya, Karadeniz.

Perception of the Crimean Homeland among Crimean Tatars in Turkey on the Tenth Anniversary of Russia's Annexation of Crimea

Abstract

After the dissolution of the Soviet Union, Ukraine has become a geopolitical and geostrategic battleground for NATO and the EU. The expansion policy aimed at encircling Russia and integrating Ukraine, the third-largest landowner among the former Soviet states, into the Western world ultimately culminated in the Russia-Ukraine War.

Following the election on November 21, 2004, Ukraine became divided into pro-Western and pro-Russian factions. Despite allegations of election fraud and subsequent protests, pro-Russian Viktor Yanukovich became the President. His prolonged tenure was marked by continuous protests and significant conflicts. Indeed, the clashes between protesters and security forces during the demonstrations from November 24 to 28, 2013, resembled an internal conflict akin to civil war. On January 20, 2014, the pro-Russian Crimean Parliament declared that Crimea would become independent if pro-EU forces came to power, asserting that Crimea would never be handed back to Ukraine. This declaration escalated the issue to the Crimean peninsula, ultimately leading to Russia's annexation of Crimea.

A decade has passed since Russia's occupation of Crimea. The impact of the annexation continues to linger in the memories of Crimean Tatars living in Turkey. This article presents an evaluation of the perceptions of the homeland among Crimean Tatars through statements regarding their organic

connections with the Crimean region and their attitudes towards the occupation, based on a twenty-question survey conducted after the ten-year period.

Keywords: Crimea, Crimean Tatars, Ukraine, Russia, Black Sea.

Giriş

Kırım, Altınordu imparatorluğu içinde önemli bir bölgeyi teşkil ediyordu. 15. Yüzyıl başlarında imparatorluğun içinde şiddetlenen iç rekabet ve savaşlar sebebiyle Karadeniz'in kuzeyindeki steplere ve Kırım'a kaçan birçok kabile bulunmaktaydı. İşte böyle bir ortamda Şirinler gibi belli başlı kabile reislerinin Hacı Giray'a ilhak etmesi ile 845 (1441-1442) tarihinde müstakil bir Kırım hanlığı kurulmuştur.¹ 1475 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından Kefe'nin fethiyle birlikte Kırım hanlığı Osmanlı Devleti'ne tabiiyetini bildirmiş ancak pek çok konuda özerk bir devlet olarak 17. Yüzyılın son çeyreğine kadar varlığını devam ettirmiştir. 1783 yılına gelindiğinde Doğu Avrupa mirasının son kalesi olarak kabul edilen Kırım Ruslar tarafından ilhak edilmiştir.²

Varlığını yaklaşık üç buçuk asır devam ettiren böylesi büyük bir devletin tasfiyesi ile birlikte başlayan süreçte ilk ve en önemli sorun, burada yaşayan halkın temel hak ve özgürlüklerinin tanınıp tanınmayacağı idi. Maalesef Rusya Kırım'ı Kırım Türkünün yaşamadığı bir yer haline getirmek için ilk günden etnik asimilasyona ve katliama girişmiştir. İlhakın başından 1922 yılına kadar yaklaşık 1.800.000 Kırım Tatarı ülkelerini terk ederek Osmanlı topraklarına yerleşmiştir.³

¹ Bu tarih aynı zamanda Hacı Giray adına basılan en eski sikkenin tarihidir; Halil İnalçık, *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar 1441-1700*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, s.4; Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

² Kırım Hanlığının siyasi, sosyal ve ekonomik yapılanmasına dair bir çalışma için bkz. Yücel Öztürk (ed.), *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi Kırım*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2015.

³ Kırım Hanlığı'nın yıkılışı süreci ve sonrasında meydana gelen gelişmelerin detayları için bkz. Giray Saynur Derman, "Kırım Hanlığı'nın Yıkılışı, Yıkılışın Osmanlı Devleti

Günümüzde üzerinde en çok Kırım Türkü'nün yaşadığı ülke Türkiye'dir. Türkiye'de onlarca dernek ve onları temsil eden iki federasyon ile birkaç tane de vakıf olarak kurulan teşkilat faaliyet göstermektedir. Kırım, SSCB'nin dağılması sonrası bağımsız olan Ukrayna'ya bağlı bir toprak olarak siyasi varlığını devam ettirmiştir. 2014 yılında ise Rusya tüm medeni dünyanın gözü önünde Kırım'ı işgal etmiştir. Bugün Kırım'ın işgalinin yaklaşık onuncu yılına girmiş bulunmaktayız. Kırım'ın işgaline en sert karşı koyma cesareti ve eylemini gösterenler Kırım camiası ve teşkilatları olmuştur. Çalışmamız ile geçen bu on yıllık zamana karşılık her bir dernek, vakıf veya bireyin meseleye bakışının değişip-değişmediği ya da ilk günkü tepkinin şiddetinin azalıp-azalmadığını ölçmeyi hedeflemiş bulunmaktayız. Geliştirdiğimiz anket soruları üzerinden farklı yerleşim yerlerinde faaliyet gösteren derneklerimiz üzerinden Kırımlı soydaşlarımıza ulaşarak sorularımızı sanal ortamda cevaplanması için ilettik. Hedef sayımız 100 katılımcı olmasına rağmen sonlandırma kararı verdiğimizde 101 katılımcı olmuş idi. Özellikle devletlerin sahip oldukları sınırların değiştirilmeye zorlandığı, işgallerin alenen yapıldığı bir dünyada Kırım'ın geleceğine dair de bir soru yönelterek soydaşlarımızın zihinlerindeki Kırım'ı öğrenmeyi hedefledik.

Kırım'ın Rusya Tarafından 2014 İlhakı

21 Kasım 2004'de başlayan gelişmeler 2013 yılından itibaren meydanları savaş alanına çevirmiştir. Batıyı temsil eden güçler NATO ve AB ile doğuyu temsil eden Rusya (Rusya ile beraber hareket eden Çin, İran ve Kuzey Kore) arasındaki mücadele Ukrayna coğrafyasında bilek güreşine dönüşmüştür. Rusya Karadeniz filosunun bulunduğu Sivastopol'ü bu gelişmelerin dışında tutarak ilk adımı Kırım üzerinden atmıştır. Putin Rusyası yakın gelecekte Ukrayna üzerinden Rusya jeopolitiği üzerinde bir operasyonun olacağını gördü ve hayati bir

Üzerindeki Tesirleri ve Avrupa Diplomasisindeki Değişiklikler", *Türkiye-Ukrayna İlişkileri Kazak Dönemi (1500-1800) Bildiriler*, Ed. Volodimir Velnik, Mehmet Alpargu, Yücel Öztürk, Ferhat Turanlı, Muhammed Bilal Çelik, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2015, s.109-151. Ayrıca bkz, Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviren: Bahar Tırnacı, İstanbul, 2003, s. 108-109.

strateji üreterek bütün dünyanın gözleri önünde Kırım'ı resmen işgal etti.

Ukrayna devlet başkanının ülkeyi terk etmesini bahane eden Kırım Parlamentosu 25 Şubat 2014'te Rus yanlısı gösteriler eşliğinde Kırım'da bir referandum düzenlenmesini istemiştir. Kırım Tatar Milli Meclisi Kırım Parlamentosu'nun Kırım'ı Rusya'ya bağlama niyetinde olduğunu kamuoyuna deklare ederek karşı konulacağını duyurmuştur. İlk adım olarak referandum oturumu öncesi Kırım Tatar halkını parlamento davet ettiler. Aşağı yukarı on bin kadar Kırım Tatarı Kırım Parlamento binasının önünde toplanırken karşı taraf olarak nitelendirilen dört beş bin Rus yanlısı bir kalabalık meydana gelince ortam gerginleşmiştir. Ortaya çıkan gergin bekleyişin ardından Kırım Parlamentosu herhangi bir karar alamadan dağılmıştır⁴. Ancak 27 Şubat 2014 sabah saat 07.30'da Kırım Parlamento binası kimliği belirlenemeyen milislerce basılarak işgal edilmiştir. Ayrıca bu milisler Akmescit havalimanını da kapatmış, mevcut parlamenterleri meclise getirerek referandum kararı aldirtmişlerdir. Rusya devlet başkanı Vladimir Putin her ne kadar bu birliklerin kendilerine ait olmadığını söylese de işgal sonrası Şubat 2015'te bu birlik askerlerini 26 Şubat madalyasıyla ödüllendirdiği görülmektedir. Kırım Türkleri adına Kırım Tatar Milli Meclis Başkanı Refat Çubarov derhal bir basın toplantısı düzenlemiş ve bu olayların temelinde Rusya'nın olduğunu belirterek Kırım Tatarlarının meclis kararı olmadan evlerinden çıkmamaları gerektiğini duyurmuştur.

28 Şubat 2014 günü Rusya'ya bağlı bulunan Akyar'daki (Sivastapol) Karadeniz Filosu bölgede bulunan Belbek Havaalanını ele geçirdiğini açıklamıştır⁵. Aynı gün Kırım'ı işgal eden milisler de Akmescit Havaalanını abluka altına alarak işgal etmişlerdir. Bu olayların yaşandığı sırada Kırım Tatar Milli Meclisi Başkanı Refat Çubarov işgal sonrası yapılacak hiçbir uygulamayı tanımadıklarını ve şaibeli bir biçimde meydana getirilen bakanlar kurulunu da tanımayacaklarını açıkladı. Yine aynı gün içerisinde Balıklava'da Ukrayna Sınır Güvenlik servisi Rus

⁴ Zafer Karatay, *Kırımöğlü-Bir Halkın Mücadelesi*, Dinç Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2019, s. 208.

⁵ <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/belbek-havaalani-da-ruslar-tarafından-isgal-edildi/130941/> (Erişim: 01.11.2023)

askerlerince kuşatma altına alınmıştır. Adeta bütün Kırım'ı abluka altına alırcasına Akyar, Akmescit, Bahçesaray ve Prerevalnoe Rus kuvvetleri tarafından kuşatılmıştır⁶. Bu olup bitenlere ilave olarak Kezlev (Gözleve) Bölgesinde bulunan Ukrayna Askeri Üssü Rus askerleri tarafından işgal edilmiş ve içeride bulunan Ukrayna askerleri de rehin alınmıştır. Ayrıca Balıklava, Kerç ve Kefe'ye saldırılar düzenlenmiş ve devamında da Kefe limanı Rus askerlerince işgal edilmiştir⁷.

Askeri işgal faaliyetlerinin yanı sıra Kırım'daki Rus yönetimi tarafından Rusya'ya bağlanmanın oylanacağı referandum önce 30 Mart sonra 16 Mart'a çekilerek erkenden yapılması kararlaştırıldı. Bu karara karşı çıkan Kırım Tatar Milli Meclisi Başkanı Refat Çubarov Kırım halkını oylamaya katılmamaya davet ederken Ukrayna'nın geçici Cumhurbaşkanı Oleksandr Turçinov'da bu durumun kabul edilmeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca 2 Mart 2014'de Amerika ve G7 Ülkeleri yapılacak olan herhangi bir referandumu tanımayacaklarını bildirmişlerdir.

16 Mart 2014 günü tüm itirazlara rağmen referandum düzenlenmiştir. Kırım nüfusunun sadece %34,2 si katılmıştır. Kırım Tatar Milli Meclisi referandumu boykot etmiş ve katılmamıştır. Sonuç olarak referanduma katılanların %96.77'sinin evet oyu ile Rusya'ya bağlanması kararı alınmıştır⁸. 21 Mart 2014 tarihinde ise Putin, referandumdan çıkan sonuç sonrası Kırım'ı Rusya'ya bağlayan kararnameyi imzalamıştır. Kararnameyi imzalarken kullandığı salonun adının II. Yekaterina olması bile işgalin tarihine atıfta bulunduğunun açık bir göstergesidir⁹. Rusya'nın bir oldu-bitti ile Kırım'ı ilhakı sayılacak olan bu kararname ilk anda ABD, Türkiye, Kanada, Japonya, Gürcistan, İngiltere, Fransa ve Çekya tarafından tanınmamıştır¹⁰. 27 Mart 2014

⁶ <http://old.qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/rus-zirhli-araclari-akmescit-e-dogru-hareket-ediyor/130965/> (Erişim: 01.11.2023)

⁷ Ömer Çağrı Tecer, "Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametleri", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 4 2014, s. 98-99 ve Şamilkızı, a.g.e., s.84-86.

⁸ Gönül Şamilkızı, *Kırım Ateşi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2017, s.106.

⁹ <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/ve-putin-son-izmzayi-atti/131439/> (Erişim: 03.11.2023) ve Karatay, a.g.e., s. 210.

¹⁰ Şamilkızı, a.g.e., s. 108.

günü Rusya'nın Kırım ilhakı üzerine Birleşmiş Milletler acilen bir araya gelmiştir. 193 BM üyesi devlet, Rusya'nın Kırım'ı işgal ve ilhakının yasa dışı olduğunu belirtmişlerdir.

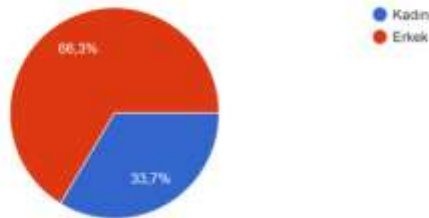
Rusya 21. yüzyılda tüm medeni dünyanın gözleri önünde Kırım'ın işgalinin yanı sıra Ukrayna'nın doğusunda da sözde milis güçleri adıyla resmen yeni bir işgali gerçekleştirmiştir. Kırım'ın işgalinde sadece birkaç ambargo ile yetinen ABD'nin başını çektiği NATO ve AB, savaşın tarafı olarak Rusya'nın karşısında yer almışlardır. Rusya'nın mağlup edilmesi sağlanmadığı sürece işgal edilen toprakların statüsünün değişmeyeceği çok net görülmektedir. Nitekim 25 Şubat 2014 yılında başlayan Kırım'ın ilhak sürecinin üzerinden yaklaşık on yıl geçmiştir. Bu süre zarfında mevcut defacto duruma en büyük tepkiyi gösteren Kırım Tatar camiasının geçen zamanda işgale bakışlarını ve siyasi geleceklerini nasıl kurguladıklarını ortaya koymak istedik. Bu amaçla yönelttiğimiz 20 soruyu cevaplandırılan kişilerin hem Kırım'a olan aidiyet duygu durumlarını hem de mevcut duruma bakışlarını ve dahi siyasi geleceklerinin nasıl olması gerektiğine dair düşüncelerini öğrenmek amacıyla hareket ettik. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında 101 katılımcıya yöneltilen anket soruları ve her soruya verilen cevaplar sırasıyla değerlendirilecektir.

Kaynak: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/23150/edition/13398>
(Erişim: 15.11.2023)

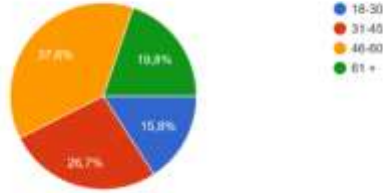
Kırım'ın İşgalinin Onuncu Yılında Türkiye'deki Kırım Tatarlarında Anavatan Algısı

1. Cinsiyetiniz:
101 yanı

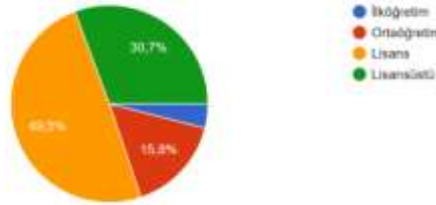
Birinci soruya 67 erkek 34 kadın cevabı verilmiştir.

2. Yaşınız:
101 yanıt

İkinci soruya 16 kişi 18-30 yaş aralığını, 27 kişi 31-45 yaş aralığını, 38 kişi 46-60 yaş aralığını ve 20 kişi de 61 yaş ve üzerini işaretlemiştir. Ankete cevap veren kişilerin yaş aralığına bakıldığında 16 kişi Kırım işgal edildiğinde çocuk yaşta veya ilk gençlik yıllarında olmalıdır.

3. Eğitim Durumunuz
101 yanıt

Üçüncü soruyu 31 kişi Lisansüstü, 50 kişi Lisans, 16 kişi Ortaöğretim ve 4 kişi ise İlköğretim olarak işaretlemiştir. 101 soruluk bir anket ve rastgele bir örneklem üzerinden genelleme yapmak bilimsel bir yaklaşım olarak görülmesi de Türkiye’de bulunan Kırım Tatarlarının eğitim ve kültür seviyelerinin oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Bu ankete verilen cevaplar da bunu teyit eder niteliktedir. Nitekim okuryazar olmayan kişi olmadığı gibi 81 kişi üniversite mezunudur.

4. Mesleğiniz nedir?

Dördüncü soruya verilen cevapta 15 kişi değişik eğitim kademelerinde çalışan kişiler olurken, diğer 85 kişi de memur, öğrenci, emekli, bankacı, tercüman, esnaf, çiftçi, ziraat mühendisi, muhasebeci,

mali müşavir, bankacı, yönetici, gazeteci, gümrük müşaviri, eğitim yöneticisi, bilim uzmanı, sanayici, ekonomist, yönetici (lojistik), tekstil, makine yüksek mühendisi, iş veren, işçi, turizm, özel sektör, aşçı başı, müze personeli, bankacı, iç denetim müdürü, avukat, iktisatçı, makina teknik ressamı, ticaret, mühendis, bilgisayar mühendisi, inşaat mühendisi, dış hekimi, tekniker, anestezi teknikeri, işletmeci, arkeolog olarak mesleklerini yazmıştır. Sadece bir katılımcımız çalışmıyorum diye kendisini ifade etmiştir. Ankete katılan kitle çalışmaya devam eden ve haliyle üretken bir orana sahiptir.

5. Kırım'dan ailenizin ne zaman geldiğini biliyor musunuz?

Beşinci sorumuza 98 katılımcı cevap vermiştir. Buna göre; altı katılımcı Türkiye'ye ne zaman geldiklerini bilmiyorum diye cevaplamıştır. Bir katılımcı ise hala ailesinin Kırım'da olduğunu belirtmiştir. En eski hatırlanan tarihe göre; bir katılımcı 1800 yılında Kırım'dan Romanya'ya oradan da 1910 yılında Türkiye'ye geldiklerini yazmıştır. Bunun yanı sıra 1840, 1856 ve 1857 tarihlerinde geldiklerini ifade eden katılımcılarımızda bulunmaktadır. Üç katılımcı bilmediklerini bir kişi de kısmen diyerek muhtemelen ne zaman göç ettiklerini tam olarak bilmediğini ifade etmek istemiştir. Sonuç olarak 94 anket katılımcımız çok net hangi tarihte ya da tarihlerde ailelerinin Kırım'dan Türkiye'ye geldiklerini bilmektedirler. Bu soruda göze çarpan ayrıntı bazı Kırım Tatarları'nın Romanya üzerinden Türkiye'ye göç etikleridir.

6. Aile büyükleriniz Kırım'ın neresinden gelmişler?

Altıncı soruya 89 kişi katılmış olup muhtemelen 12 kişi geldikleri yeri bilmediklerinden ötürü cevaplamamışlardır. Ankete katılan 8 kişi bilmiyorum yazarak toplam yukarıdaki 12 ile 20 kişi olmuştur. 16 katılımcı ise Kırım'ın payitahtı Bahçesaray ve Bahçesaray'a bağlı yerleşim yerlerini belirtmişlerdir. Geri kalanlar ise; Yalta, Kerç, Karasupazar, Akmescit, Gözleve (Kezlev), Sudak, Congar, Orkapı, Kızıldaş, Kıdırbale, Canköy, Taymazlar Köyü, Kerç Saraymen, Almatarhan, Azak, Sutgel ve Boran Köyü yazmışlardır. Çoğunluğun Kırım'ın liman ve iskele şehirlerinden geldiği ancak Tatar nüfusunun bütün Kırım coğrafyasına dağılmış olduğu verilen yer isimlerinden anlaşılmaktadır. Bir kişi çöl tarafından yazarak Kırım'ın kuzey kesimlerindeki düzlük bölgeleri kastetmektedir. Zira bu kısımlar

“çöl” olarak tabir edilmektedir. Ayrıca Romanya’nın Köstence Kiranharmanı köyü, Dobruca, Tulça ve Buhara bölgeleri de cevaplar arasında yer almaktadır.

7. Türkiye’de hangi ilde yaşıyorsunuz?

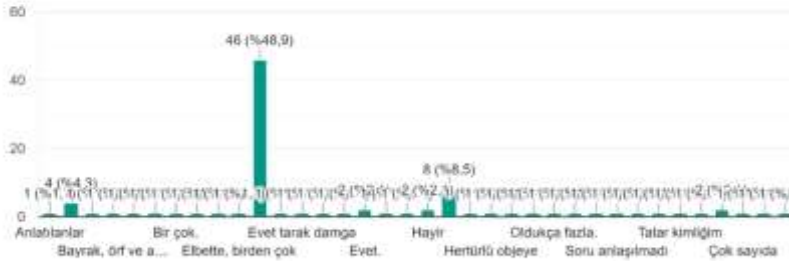
Bu sorunun Türkiye’nin illerine dağılımında İstanbul 22, Ankara 20, Eskişehir 18, Kocaeli 12, Konya 8, Bursa 4, Afyonkarahisar 3, Sakarya 3, Sinop 3, Tekirdağ 3, Balıkesir 1, Bartın 1, Çanakkale 1 Yalova 1 kişi olarak işaretlenmiştir. İş olanakları ve büyük şehir imkânları açısından İstanbul, Ankara, Eskişehir ve Kocaeli¹¹ önlerde yer almaktadır.

8. Kırım ile alakalı bilgi kaynaklarınız nedir?

Sevizinci sorumuza 96 katılımcı cevap vermiştir. Buna göre “Kırım Tatar Dernekleri, Kırım Tatar Milli Meclisi, Kırım Tatar Haber Ajansı, Nüfus Müdürlüğü kayıtları, Kırım’a sık sık gidiyorum, Kırım’da yaşayan aile bireyleri ve akrabalarım, aile büyükleri ve atalarım, medya, internet kanalları, dergi, kitap ve konferans türü etkinlikler vasıtasıyla Kırım’ı takip ediyorum” cevaplar arasındadır. Cevaplar, Kırım Tatar derneklerinin ve QHA’nın halkı bilgilendirme ve yönlendirme konusunda aktif olduğunu göstermektedir.

9. Kırım’ı çağnıştıran bir objeye sahip misiniz?

94 yanıtlı

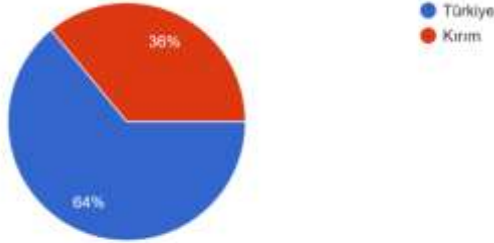

¹¹ Kocaeli’de özellikle Romanya üzerinden göç eden Kırım Tatarları yoğun olarak yaşamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Ferit Toplu, *Dobruca’dan Derince’ye Kırım Tatarları*, Kocaeli Kırım Tatarları Derneği Yayınları, Derince 2010.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere 94 katılımcı anket sorusuna cevap vermiştir. Buna göre 10 katılımcı hayır derken 84 katılımcı değişik bir takım obje ve simgelere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre: Kırım Tatar Bayrağı ve Tarak Damgalı¹² aksesuarlar, tablo, el işlemeşi çanta, takke, duvar tabağı, kolye, küpe, şapka, tamgalı takı ve kupa, Emel Dergisi, Tatarca öz dilimiz, Kırım müziği ile ilgili Kırım Tatar halk yırları kitabı, şiir kitapları objeler ve hatıralar arasındadır. Ayrıca iki katılımcı da, Tatar kimliğim ile Türkiye'de Şile'de Karadeniz'e Kırım tarafına baktığımda Kırım'ı hatırlıyorum diye cevap vermiştir. Türkiye'nin Karadeniz sahillerinden "öte yaka"ya¹³ bakıldığında haliyle Kırım'ı hatırlıyor olmak coğrafyanın belleklerde bıraktığı kişisel ve toplumsal hatıralarla ilgili olmalıdır.

10. Vatanınız olarak öncelikle nereyi tanımlarsınız?

100 yanıt

10. soruya 100 katılımcıdan 64'ü vatan olarak Türkiye, 34'ü ise Kırım olarak cevap vermiştir. Bu soruyu ve cevaplarını dördüncü anket sorusu ile bağlantılı olarak yorumlamak gerekirse dördüncü anket sorusunda yer alan mesleğiniz nedir? Sorusuna 101 katılımcıdan 100'ü

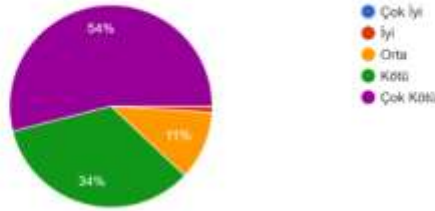
¹² Kırım/Giray hanedanının damgası olarak kullanılan bu sembol, Proto- Bulgarlar, Kaşkaylar ve Hazarlarca ve Nogay Türklerince kullanılmıştır: Nesrin Güllüdağ, "Türklerde Damga Geleneği ve Nogay Türklerinin Damgaları Üzerine Bir İnceleme", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, S. 6, Ocak 2015, s. 145.

¹³ Kırım Hanlığı kadı sicillerinde Kırımlılar, Kırım'a *han ili* derken Karadeniz'in güney sahilleri ve Anadolu tarafları için *öte yaka* kavramını kullanmaktaydı. Şimdi ise Türkiye'den Karadeniz'in kuzeyine bakan Kırım Tatarları için Kırım toprakları öte yaka olmuştur.

ya çalışıyor ya da az bir kısmı emekli ve öğrenci olarak cevap vermiştir. Muhtemelen Kırım'da istihdam imkânları olumlu olsa idi bu sorunun cevabı çok daha farklı olabilirdi. Çalışabilecek enerjiye sahip, üretken bir nüfus için yaşanan yerin tercihi ve buranın içselleştirilmesinde elbette istihdam ve iş olanakları önemli bir etkidir.

11. Kırım Tatarları ile Rusya arasındaki ilişkiyi genel olarak nasıl tanımlıyorsunuz?

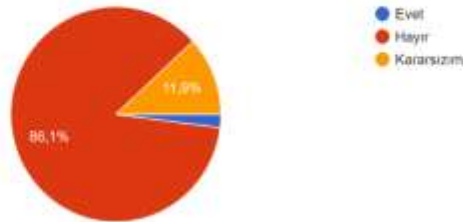
100 yanıt

11. soruya 100 katılımcıdan 54 kişi “çok kötü”, 34 kişi “kötü” 11 kişi “orta”, 1 kişi “iyi” olarak cevap vermiştir. 88 katılımcı Kırım Tatarları ile Rusya arasındaki ilişkileri olumsuz olarak nitelendirirken kalan 12 kişinin olumlu görmesi ilgi çekicidir. Çünkü 14. Soruda Kırım’ın geleceğinde Rusya katılımcılar tarafından işaretlenmemiştir. Çelişkili bir sonuç olarak değerlendirmekteyiz.

12. Kırım’ın mevcut siyasal sisteminden mutlu musunuz?

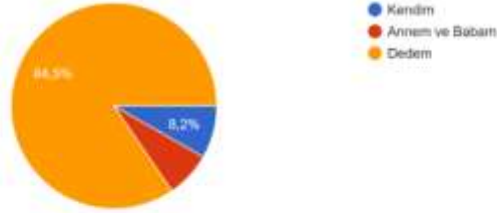
101 yanıt

12. sorumuza 101 katılım sağlanmıştır. Buna göre: 87 katılımcı Kırım’ın mevcut siyasal sisteminden mutlu olmadıklarını

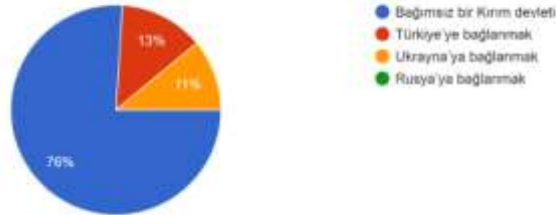
işaretlemiştir. 12 katılımcı “kararsız”, 2 katılımcı ise mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

13. Türkiye'ye ailenizden ilk kim göç etti?
97 yanıt

13. anket sorusuna 101 katılımcıdan 97'si cevap vermiştir. Buna göre: 85 katılımcı “Dedem”, 9 katılımcı “Kendim”, 3 katılımcı “Annem ve Babam” olarak işaretlemiştir. Türkiye’de yaşayan Kırım Tatarlarının çoğunluğunun üçüncü kuşak olduğu görülmektedir.

14. Kırım'ın siyasal geleceğini nasıl görmek istersiniz?
100 yanıt

14. anket sorusuna 101 katılımcıdan 100'ü cevap vermiştir. Buna göre:

76 katılımcı “Bağımsız bir Kırım Devleti”

13 katılımcı “Türkiye’ye bağlanmak”

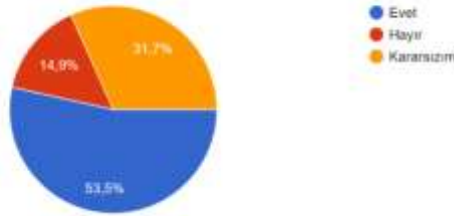
11 katılımcı “Ukrayna’ya bağlanmak”

“Rusya’ya bağlanmak” seçeneğini hiçbir katılımcı seçmezken bir katılımcı da cevap vermemiştir.

Türkiye’de yaklaşık 250 yıldır yaşayan Kırım Türklerinin hala zihinlerinde 1783 yılında Ruslar tarafından yıkılan Kırım Hanlığı’nın ya da Numan Çelebicihan’ın Cumhurbaşkanlığı’nı yaptığı 9 Aralık 1917 tarihinde kurulan Kırım Halk Cumhuriyeti’nin tekrar kurulmasını istemeleri üzerinde önemle durulması gereken bir husustur.

15. Kırım’a geri dönmek ve orada yaşamak ister miydiniz?

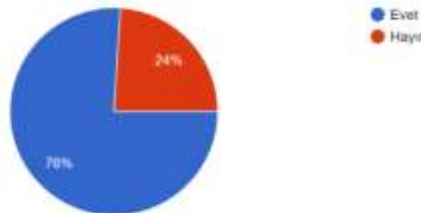
101 yanıt

15. anket sorusuna 101 katılımcımızın tamamı cevap vermiştir. Buna göre: 54 katılımcı yaklaşımını “Evet”, 32 katılımcı “Kararsızım”, 15 katılımcı “Hayır” olarak belirtmiştir. Kırım’ın geleceğini tekrar sahip oldukları eski devletlerinin kuruluşunda gören katılımcıların çoğunluğu bu soruda kararsızları da eklediğimizde destekleyecek şekilde 86 kişiye ulaşmaktadır. Şartlar uygun olduğunda, istihdam imkânları olduğunda ezici bir çoğunluk Kırım’a tekrar geri dönmek istemektedir. Bu soru, Kırım’a yönelik anavatan algı ve tutumunun yüksek çıktığı sorulardan birisidir.

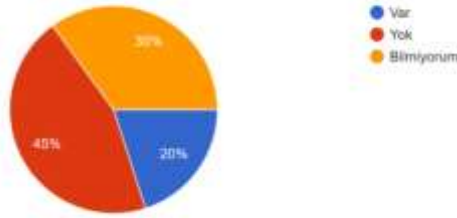
16. Kırımlıların kurduğu dernek vb. herhangi bir sivil toplum örgütüne üye misiniz?

100 yanıt

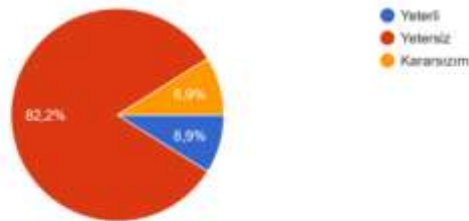
16. anket sorusuna 101 katılımcıdan 100'ü cevap vermiştir. Buna göre: 76 katılımcı "Evet", 24 katılımcı "Hayır" olarak işaretlemiştir. Ankete katılanların $\frac{3}{4}$ 'ünün örgütlü olarak dernekler çatısı altında yer almalarının sorunlara karşı dayanışma güçlerini artırdığını göstermektedir. Nitekim Kırım'ın Rusya'ya bağlanma referandumuna karşı Ukrayna vatandaşlarından daha etkili ve dirençli karşı duruş sergileyen kesim Kırım Tatarları olmuştur.

17. Kırım'da yaşayan aile üyesi ve akrabalarınız var mıdır?
100 yanıt

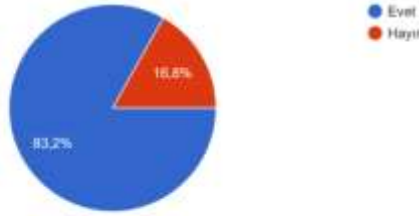
17. anket sorusuna 101 katılımcıdan 100'ü cevap vermiştir. Buna göre: 45 katılımcı Kırım'da yaşayan aile bireyinin olmadığını işaretlemiş, 35 katılımcı "Bilmiyorum" şeklinde cevaplamış, 20 katılımcı ise "Var" olarak yazmıştır. 17. soru ile 20. Sorumuz Kırım ile olan akrabalık ve temasın işgale rağmen devam edip etmediğini ölçmek amacıyla sorulmuş idi.

18. Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarlarının Kırım'ın işgaline karşı tepkilerini yeterli buluyor musunuz?
101 yanıt

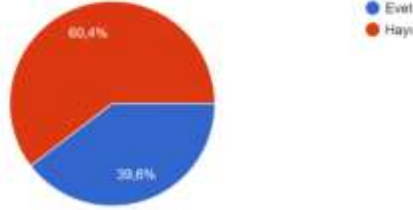
18. anket sorusuna 101 katılımcının tamamı cevap vermiştir. Buna göre 83 anket katılımcısı Türkiye’de yaşayan Kırım Tatarlarının Kırım’ın işgaline karşı yetersiz tepki verdiklerini işaretlemiştir. 9 katılımcı “Yeterli”, 9 katılımcı da “Karasızım” şeklinde cevap vermiştir. Elbette soruda yetersiz oranının oldukça yüksek çıkmasının ardında farklı sebepler yatıyor olmalıdır. Bunları buradan doğrudan analiz etmek mümkün olmasa da siyasi baskılar, Rusya korkusu, Kırım’da kalan aile bireyleri için endişelenmek gibi sebepler ön kabul olarak düşünülebilir.

19. Kırım’da yaşanan gelişmeleri yakından takip ediyor musunuz?
101 yanıt

19. anket sorusuna 101 katılımcının tamamı cevap vermiştir. Buna göre: 84 katılımcı Kırım’da yaşanan gelişmeleri yakından takip ettiğini işaretlemiştir. 17 katılımcı ise takip etmediği şeklinde cevaplamıştır. Bu soru işgalin onuncu yılında Kırım’da meydana gelen gelişmelerin takip edilip-edilmediğini ölçmek amacıyla sorulmuştur. Alınan cevaba göre işgalin onuncu yılına rağmen Türkiye’de yaşayan Kırım Tatarlarının ilgi ve anavatan algılarının hala canlı olduğunu göstermektedir. Henüz on yıl gibi kısa bir sürenin geçmiş olduğu için Kırım’da suların durulduğunu ve Kırım’ın işgalinin ne Kırım Tatarları ne de dünyanın geri kalanı tarafından onaylandığını söylemek mümkün değildir.

20. Göç veya işgalden sonra Kırım'a gittiniz mi?
101 yanıt

20. anket sorusuna 101 katılımcının tamamı cevap vermiştir. Buna göre 61 katılımcı Kırım'a gitmediklerini işaretlemişlerdir. 40 katılımcı ise Kırım'a gittiklerini cevaplamıştır. Hemen hemen yarıya yakın kişinin Kırım'a gittiğini belirtmesi, sözde değil samimi ve içten anavatan sevgisine sahip olduklarını göstermektedir. Üstelik katılımcıların bir kısmı da işgalden önce yaşça oldukça küçük olabilecekleri düşünüldüğünde 40 sayısı azımsanmayacak bir rakamdır.

Sonuç

Altın Orda Devleti'nin yıkılması sonucunda ortaya çıkan hanlıklardan birisi olan Kırım Hanlığı, Karadeniz'in kuzeyinde hem güçlü ve hem de uzun ömürlü bir devlet olarak tarihte yerini almıştır. 1783 yılında Rus Çarlığı tarafından ortadan kaldırılan Kırım Hanlığı sonrası Osmanlı ülkesine 1.800.000 Kırım Türkü göç etmiştir. Osmanlı Devleti, bu denli büyük bir nüfus kitlesini iskân etmek amacıyla bir takım tedbirler almış ve Balkanlar ve Anadolu'daki birçok yerleşim yerine sevk etmiştir. Bugün Türkiye'de azımsanmayacak sayıda Kırım Tatarı ve onlarca dernek ve vakıf bulunmaktadır.

Ukrayna'ya bağlı özerk bir yönetim olan Kırım 25 Şubat 2014 yılında Rusya tarafından tüm medeni dünyanın gözü önünde işgal edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Kırım'ın Rusya tarafından ilhakını tanımamıştır. Ancak NATO ve AB'ye rağmen Rusya geri adım atmayıp tam tersine Ukrayna'yı da işgale kalkışmıştır. Mevcut durum üzerine Rusya'yı özellikle Kırım Yarımadası'ndan atabilecek bir durum geçen yaklaşık on yıla rağmen maalesef olamamıştır.

Türkiye’de yaşayan Kırım Tatarlarının işgalin onuncu yılında işgal edilmiş anavatanları ile olan bağlarını ve anavatan özlemleriyle gelecekte hayal ettikleri Kırım’ı ortaya çıkarabilmek amacıyla 20 soruluk bir anket hazırlanmıştır. 101 katılımcı ile elde edilen sonuçlar tüm çıplaklığıyla çalışmamızda yer almıştır. Sonuç olarak hala anavatan Kırım bağlantısının ve hasretinin devam ettiği, gelecekte de bağımsız bir Kırım Devleti’ne sahip olabilme arzusunun olduğu neticesine ulaşılmıştır. Türkiye’de feda etmek zorunda kalacakları işleri ve mali haklarının Kırım’da telafi edileceği ihtimali üzerine sorularımıza verilen cevapların farklı olacağını düşünmekteyiz.

Kaynakça

Derman, Giray Saynur, “Kırım Hanlığı’nın Yıkılışı, Yıkılışın Osmanlı Devleti Üzerindeki Tesirleri ve Avrupa Diplomasisindeki Değişiklikler”, *Türkiye-Ukrayna İlişkileri Kazak Dönemi (1500-1800) Bildiriler*, Ed. Volodemir Velnik, Mehmet Alpargu, Yücel Öztürk, Ferhat Turanlı, Muhammed Bilal Çelik, Çamlıca yayınları, İstanbul 2015, s.109-151.

Güllüdağ, Nesrin, “Türklerde Damga Geleneği ve Nogay Türklerinin Damgaları Üzerine Bir İnceleme”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, S. 6, Ocak 2015, s. 132-150.

İnalçık, Halil, *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar 1441-1700*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017.

Karatay, Zafer, *Kırımoglu-Bir Halkın Mücadelesi*, Dinç Ofset Matbaacılık, İstanbul 2019.

Karpat, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviren: Bahar Tırnakçı, İstanbul, 2003.

Öztürk, Yücel, “Kırım Hanlığı”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Öztürk, Yücel (ed.), *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi Kırım*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2015.

Şamilkızı Gönül, *Kırım Ateşi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.

Tecer Ömer Çağrı, “Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametleri”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 4, 2014.

Toplu, Ferit, *Dobruca’dan Derince’ye Kırım Tatarları*, Kocaeli Kırım Tatarları Derneği Yayınları, Derince, 2010.

<http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/belbek-havaalani-da-ruslar-tarafindan-igal-edildi/130941/> (Erişim: 01.11.2023).

<http://old.qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/rus-zirhli-araclari-akmescit-e-dogru-hareket-ediyor/130965/> (Erişim: 01.11.2023).

<http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/ve-putin-son-izmzayi-atti/131439/> (Erişim: 03.11.2023)

<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/23150/edition/13398> (Erişim: 15.11.2023)